

Honorar mi, prosim, pošljite na ta-le naslov: S. Peterburg, Ligovka dom No. 61, Evgenii Ivanovne Zybinoj dlja A. L. Volynskega. Pisma pa lahko naslavljate kar na: Žitomir Akilu Levoviču Volynskemu.

Z odličnim spoštovanjem

A. Volynski

Videli smo, da ni nobenega znaka, da bi nehala korespondenca med Koršem in Aškercem zavoljo Korševe slabe volje. Glede Volynskega pa moremo skleniti svoje opazovanje z ozirom na vse omenjene podatke in še ob upoštevanju, da je imel Aškerc kar dovolj gradiva dopisnika iz Petrograda še za vso prvo polovico 1902 ter da je bilo to leto poslednje za njegovo urejanje LZ, nekako tako-le: Ni neverjetno, da je Volynskega neprijetno zadelo, ko mu je Aškerc zvrigel kar celo tretje že napisano poglavje, ali mileje: da mu ga je odbil vsaj za to leto in možno je, da Volynski ni razumel slovenskih razmer pri odmeri honorarja, pa da je utihnil; nemožno pa tudi ni, da se urednik LZ potem sploh več ni obrnil na sotrudnika v Rusiji; da je torej nehala to poznanstvo kakor vsako tako poznanstvo na toliko daljavo: ko ni več potrebe za njega obstoj, se samo po sebi na tihem pozabi.

MED KNJIGAMI IN DOGODKI

BOŽO VODUŠEK: ODČARANI SVET. Založba Modra ptica. — Sedeti v tihi sobi ter premišljevati o literaturi in zakonih vezane besede, medtem ko se nekje podirajo mesta in nebo krvavo rdi nad stotisočnimi mrliči in jokajočimi brezdomci — tega ni mogoče početi, ne da bi človek trčil ob neprijetno misel, kako malo morejo včasih človeštvu v dejanski borbi z zlom neposredno pomagati vsi vzdihi in vse obtožbe, ki jih je kdaj izkrevavelo poetovo srce. In vendar, naj bodo vpričo te apokaliptične smrtne žetve vse osebne drame osamljenih človeških duš še tako brezpomembne, nemara se človekov nagon samoohranitve izraža tudi v njegovi težnji, vztrajati kljub in navkljub grozeči nevarnosti pri vseh navadnih življenjskih opravkih ter do poslednje možnosti zadržati življenje v njegovem normalnem toku. Ne, čim hujše neurje se nam bliža, tem bolj bi bilo nápak, vdajati se panični zbežanosti; življenje utegne biti nadvse bridka in tragična dolžnost, a heroizem je človekova usoda in edina možnost na tej zemlji.

Knjiga, o kateri poročam, je vsaj glede nekaterih svojih posebnosti tako svojevrsten pojav, da ga takega zgodovina naše novejšje lirike zlepa ne premore. Med našimi mlajšimi pesniki ni nikogar, ki bi bil tako glede umetniškega izraza kakor glede svojega pesniškega prijema, svoje psihologije in svojega razmerja do sveta in ljudi tako malo navezan na literarne šole in smeri, kakršne so se pri nas pojavljale ali še obvladujejo našo sodobno liriko, kakor to velja za Boža Voduška, ki bi bil do take mere samosvoja in samostojna, že do osamljenosti izvirna osebnost. Umetništvo je vselej zavojevalski, skorajda pustolovski podvig; zakaj njegova naloga je oživljanje novih svetov in nove resničnosti, in takšno početje je nujno združeno s tveganostjo, kakršne navadno, vsakdanje človeško življenje ne pozna. Voduškovega ustvarjanju je ta zavojevalska poteza lastna v zelo izraziti meri. To je na moč drzna, pogostoma zelo kočljiva, a sila pogumna poezija; malone povsem neodvisna od naše domače pesniške in splošne duhovne tradicije je Voduškova pesem ne samo kar se dá nekonvencionalna, temveč pomeni včasih že kar izzivalen upor zoper vse konvencije, ki označujejo ne le naše književno udejstvovanje, marveč tudi duha našega kulturnega življenja sploh.

Vodušek je začel svojo literarno kariero kot pripadnik naše ekspresionistične religiozno usmerjene pesniške skupine, in to dejstvo je bistveno važen napotek za razumevanje te nevsakdanje, sila zapletene pesniške osebnosti. Kajti Vodušek je v nekem smislu najtipičnejši »emigrant« v naši novejši književnosti. Ko se je odvrnil od vseh dogem in resnic, v katere je nekoč veroval, se je znašel v opustošenem, mrtvem svetu, sredi razbitih idolov, sam, zapuščen in nag kakor Adam po izgonu iz raja. Njegove oči, ki so nemara spregledale bolj, kakor je človeku dano brez škode spregledati, so videle iz te puste dežele en sam izhod — strašno pot zanikovanja.

To pot je Vodušek prehodil neustrašno in že skoraj do absurda dosledno. Prejšnji vernik se je izprevrigel v najpopolnejšega, skrajnega dvomljivca, v človeka, ki mu je slednja iluzija bolj tuja kakor vrhovi Himalaje, v nesrečnega, zakletega iztreznjenca, ki je ostal prikrajšan celó za dragoceno človeško sposobnost, vdajati se usmiljeni čustveni omami ter najti v njej uteho in dušni mir. Na taki poti, v takem »odčaranem svetu«, v katerem se kažejo dejstva v vsej svoji mrzli, okrutni gotovosti, ne samó do golote razgaljena, ampak neusmiljeno razsecirana do belega, pošastnega okostja, v takem svetu človeku kajpada ni kdove kako lahko živeti, in tako je le preveč umevna silovita duhovna razbolelost, ki se skriva na dnu te tako nesentimentalne, na videz tako hladne poezije. Voduškovo življenjsko občutje, kakor se izraža v tej zbirki, je najdoslednejša antiteza njegove pesniške mladosti, ki si jo je mogoče misliti — toda za sedaj še zgolj antiteza; njegovo pesniško ustvarjanje je še zmeraj bolj upor in borba zoper nekdanjo »začaranost« in sploh zoper iluzije, ki se jim je pesnik odpovedal, kakor pa borba za neka nova prepričanja in novo življenjsko resnico. Razumljivo je zategadelj dejstvo, da je zanikujoči element ena najvidnejših vsebinskih oznak te poezije, v katere uporništvo se skriva neka tragika, ki bi jo s patetično besedo bilo mogoče označiti za lucifersko; zato je slednjič Voduškova pesem s čisto miselne in filozofske plati zaenkrat še bolj destruktivna kakor pa konstruktivna.

V naši previdni, moralni in pridni, v splošnem kaj ponižni in ne pretirano pogumni literaturi, posebe še liriki, je ta vrsta bridke miselne sproščenosti, te popolne neodvisnosti od obče uveljavljenih, ustaljenih življenjskih norm in načel dokaj nov in izreden pojav. Zato so bile sodbe o Voduškovem pesniškem udeleževanju vedno tako deljene in celó protislovne ter je bila pesniku tudi glede njegovega odnosa do našega kritičnega Olimpa naložena svojevrstna usoda. Med mnogimi nasprotnimi mnenji o Vodušku sem slišal celó značilno kategorično trditve, da njegovega pesnikovanja sploh ni mogoče priznati za poezijo in še zlasti za liriko ne. V običajnem, li-tai-pojevskem, jesenjinovskem ali verlainovskem smislu Voduškove pesmi znabiti res niso prava, tipična lirika, še manj v primeri v našim domačim pesništvom, ki se najrajši giblje v mejah milobnih, nežnih in kajkrat že kar ganljivih razpoloženj ter se že od nekdanj izživlja predvsem v mehkobni »poetičnosti« in včasih tudi že v malce mehkužnem lirizmu. Vodušek zna sicer ubirati tudi blažje doneče strune, o čemer pričajo, postavim, soneta »Pomlad« in »Maj« in pa preprosta prelest prve kitice soneta »Darilo ljubi«. Ali vendar je njegova pesniška govorica po navadi skoraj aškerčevsko trda; epski element, ki se v njegovih stihih dokajkrat pojavlja, jim tudi ne daje tiste miline, ki pri nas v splošnem velja za nepogrešljivo sestavino sleherne lirike, ki pa je Vodušku zanjo očividno bore malo mar. Saj je pogostoma videti, kakor bi se namenoma in nalašč branil slednje idiličnosti ter s premislekom vnaša v svojo pesem stvarni eksaktni izraz proze, še več, se ne obotavlja — za naše tradicionalne pojme o liriki bogokletno početje — uporabljati celó vrsto internacionalizmov, kakršni ozna-

čujejo sodobni intelektualski jezik. Tako njegov pesniški izraz ni kaj prida »poetičen« v običajnem pomenu besede, dostikrat je celo hoté »nepesniški«, nekako suh in na videz nečustven. Zavoljo Voduškovega doslednega zavračanja sleherne besedne dekorativnosti in krasnoslovja se njegov izraz mestoma skorajda bliža neki okornosti, zakaj pesnik docela hladnokrvno dela silo stilu, če se mu to zdi potrebno, ter pogostoma brezobzirno seka stavke z vrsticami, tako da mora bralec tu in tam rekonstruirati besedni red, če hoče dodobra razumeti to svojstveno verzificirano esejistiko, kakor bi bilo brez slabega namena mogoče označiti Voduškovo pesništvo.

Na prvi pogled bi človek mogel imeti pomisleke zoper nekatere starejše pesmi, ki jih je pesnik ponatisnil na prvih straneh svoje zbirke; ti stihni nikakor ne vzdrže primerjave z Voduškovim novejšim pesniškim delom ter so mu tudi notranje in stilno tako zelo odmaknjeni, da je knjiga po njihovi krivdi izgubila nekaj tiste enotne uglašenosti, ki bi sicer mogla biti popolna. Vendar daje »Odčarani svet« ravno zaradi objave teh pesmi izredno jasen pregled, kako se je na znotraj in na zunaj razvijalo Voduškovo pesniško ustvarjanje. Ta razvojna linija predvsem nazorno kaže pesnikovo slovo od nekdanjega ekspresionizma (ali postekspresionizma) — »Netopirji«, »Mesto v noči«, »Banalni križev pot« — zakaj z »Balado v staromodnem slogu« že prvič odkrije svoj obraz Vodušek skeptik in deziluzionist. Duhovnemu prelomu, ki je bil že omenjen (in ki sicer v zbirki ni zapustil neposrednih pričevanj), je sledila doba težke notranje razklanosti, neorientiranosti in pesimizma — duhovna kriza, ki jo razodevajo pesmi kakor so »Nezadovoljni Narcis«, »Smrtni bič«, »Brodolom«, »Onstranski obup« in še nekatere. Po strastnem klicu za rešitvijo (»Vrnitev k sebi«, »Pomladni veter«) se pojavi znani Voduškov cinizem, ta tipična lastnost slednjega človeka, ki je de-troniziral vse bogove, a ni našel novih. Pesniku ni več nobena stvar na zemlji »sveta«, njegova iztreznjenost je strašanska, niti ljubezen ga več ne more potešiti (»Pesem ob ločitvi«), ostala mu je zgolj še dvomljiva tolažba maščevalnosti, mrzli, vse preveč vsevedni mefistofelski porog, ki bolj ali manj označuje pesmi od »Ljubezenske lekcije« do »Jutra dolžnosti«. S soneti je kriza naposled zaključena, a kot njena dediščina je v pesniku ostala ko britev ostra razumska čuječnost in treznost, ki ga poslej več ne zapusti; svet, ljudi in življenje gleda z izrazito kritičnim, za življenjsko patologijo nenavadno občutljivim očesom, toda že brez pretiranih osebnih krčev. »Prebujenje v praznoti« je zdaj prav za prav že pogled v preteklost, čeprav se močni toni osebne prizadetosti še večkrat oglase (»Dobrohotni nasvet«, »Poet pred Panteonom«, »Rože in plevel« itd.). Ali v splošnem postaja Voduškova pesem čedalje bolj objektivna, pesnik ustvarja svoj sonetni opus metodično in vztrajno, kakor so rezali stari mojstri svoje lesoreze in bakroreze, v katerih so utelesili vso bedo in tragiko svoje dobe. Cinizem je skorajda povsem izginil, četudi je pesnikov odnos do življenja in ljudi še zmeraj bolj negativen ko pozitiven; razpoloženje, ki ga je zamenjalo, se sicer tudi poraja iz podobnega življenjskega stališča, a je neprimerno zrelejše — kritičnost. Le-ta se izpoveduje v celi skali občutij od prikupnega humorja (»Koncert na polju«) preko ironije pa vse do jedkega sarkazma, in v ogledalu Voduškove satire je tako našla svojo podobo prenekatera klavrnost naših domačih in splošnih razmer in ljudi. Vzporedno z opisanim notranjim razvojem se je izpreminjala Voduškova poezija tudi na zunaj. Čim bolj se njegov duh osvobaja iluzij, predsodkov in konvencionalnih vezi, tem bolj se njegovo ustvarjanje podreja strogim metričnim oblikam. To obratno sorazmerje nikakor ni plod naključja: zakaj pesnikov duh, ki se je iznebil vse stare navlake, postaja bolj in bolj

discipliniran, v nekem smislu celo hladen in predvsem precizen ter kot tak nujno terja ustrezajočo izrazno obliko, kakršno je Vodušek našel v sonetu, ki ga je prekroutil svojim potrebam primerno ter se ga malone izključno oklenil.

Božo Vodušek je dandanašnji najizrazitejši »zapadnjak« naše novejšje lirike. Včasih malce spominja na Baudelaira, iz nekaterih pesmi njegovega »ciničnega razdobja« veje dih velikega porogljivca Villona (»Žalostinka za obešencem«). Na zahodno, posebe francosko šolo opozarja tudi močna intelektualistična obarvanost te lirike; kajti Voduškovo ustvarjanje je tako zvrhano polno miselne problematike, da je v naših razmerah že kar bizarno, sleherna njegovih pesmi ima neko idejno, polemično jedro. Ustvarjalni vrec Voduškovega pesnikovanja je prej neka umstvena kakor pa čustvena napetost. Vodušek ne dojema sveta preprosto in prvobitno, to je: nagonsko in čutno; zategadelj je včasih videti, kakor bi bil čustveno skorajda nekoliko vezan, zakaj njegova poglobljena tipalka je razum, ratio. To je tudi vzrok, da označuje njegovo liriko neka odmaknjena odličnost, ki kajkrat bolj prevzame možgane kakor pa srce, zato je Vodušek bolj svetel kakor gorak, občudovanje vzbujajoč, a ne prisrčen, blesteč, toda hladen kakor neonska svetloba. Vendar s temi označbami problematika te zamotane narave nikakor ni izčrpana. Zakaj Vodušek zna biti kljub svoji razumski hladnosti na svoj poseben način tudi temperamenten in celo ognjevit ter je vsa njegova poezija sploh nekam paradokсна. Je temperamentna in vendar ni čustvena (kakor mi je nekdo dejal), razodeva zelo živahno, pogostoma že kar igrivo domišljijo, ki nenehno neti pravi bengalski ogenj presenetljivih pesniških domislic, a izpričuje obenem tudi nenavadno razumsko obvladanost. Najsi so Vodušku njegove osebne izkušnje ena najmočnejših inspiracijskih pobud, njegova lirika vendar ni intimna ter je kljub vsej očitni pesnikovi osebni prizadetosti nekako neosebna. Vodušek je v svoji kritičnosti hudo zajedljiv in neredko celo nestrpen, a po svoje vendarle uvideven, kakršen je nujno slednji deziluzionizem — prepoln nasprotij in rezkih kontrastov in vendar docela enotna osebnost, zanimiv, notranje bogat in razgiban kakor malokateri naših pesnikov poslednjih let.

Pričujoče vrstice pišem daleč od doma in v izjemnih okoliščinah, ki so v tem nevarnem času delež tolikernih mož in fantov tudi pri nas. Zato ne vem, kako teče pravda o Voduškovi poeziji, v kateri do izida te knjige splošno priznana sodba še ni bila izrečena. Menim pa, da je »Odčarani svet«, ta svojevrstna izpoved slovenskega intelektualca sredi potresa naših dni, po svoji vsebinski in umetniški tehtnosti ena najbolj branja vrednih pesniških zbirk, ki smo jih zadnja leta učakali na Slovenskem. Ta poezija je kljub svoji strogi akademski obliki živ izraz naše dobe in našega življenja; in čeprav bi ji bilo gotovo nemalo v prid, če bi pesnik dal spregovoriti svojemu čustvu v večji meri kakor je to storil doslej, četudi je zavoljo tega intelektualizma njen pomen za sedaj morebiti za spoznanje večji glede na razvoj slovenskega mislečega duha kakor pa v ožjem pesniškem lirskem smislu, bi si vendarle upal trditi, da je Vodušek nakazal v našem sodobnem pesništvu novo pot in da mu njegova stvariteljska zmogljivost in sila dajeta vso pravico do takega poskusa.

Ivo Brnčić

OB NAJNOVEJŠEM DELU PROF. VEBRA. Akademija znanosti in umetnosti v Ljubljani je kot svoje prvo, domačemu kakor tujemu svetu namenjeno delo izdala daljšo monografijo prof. Vebra o stvarnosti. Je to zajetna knjiga s podnaslovom »Dejstva in analize«, v kateri skuša naš modroslovec obdelati psihologijo opazovanja in preko nje psihologijo stvarnega in nazornega čuta. Na osnovi teh svojih dognanj gradi na kraju lastno teorijo stvarnosti.

Prof. Vebrovo delo najlaže razumemo, če si predočimo pot, po kateri je hodil s svojo modroslovno mislijo doslej, če tedaj upoštevamo njegovo teoretično izhodišče.

Na prvem mestu kaže navesti nauke, ki mu jih je dal njegov neposredni učitelj pok. Meinong. Prof. Veber sicer v svojem najnovejšem delu (in tudi že v prejšnjih) priznava, da se je moral v nekaterih rečeh oddaljiti od svojega nekdanjega učitelja, vendar je navzlic temu nesporno, da še vedno izpoveduje njegove temeljne nauke. Ti nauki so v zvezi s predmetno teorijo oz. s tisto njeno platjo, ki se ujema s Husserlovo fenomenologijo, s Husserlovim prvotnim orisom matematičnega sveta. Kako je že bilo v Nemčiji, kako v nemški filozofiji okrog l. 1900, ko sta Husserl in Meinong pričela oznanjati svoje nove nauke?

Nemško modroslovje se je nahajalo pod jakim dojmom asociativne psihologije in vobče psihologizma, pod čemer razumemo nauk, da so matematični pojmi, kakor trikot, števila, matematični zakoni in relacije zgolj duševne tvorbe. Proti temu nazoru sta nastopila, vsak s svojega vidika, a ne z enako odločnostjo Husserl in Meinong. Prvi je dokazoval, da predmeti matematičnih ved nimajo na sebi ničesar prostorninskega, ne časovnega, da niso iz izkustvenega sveta povzeti itd. Kant je govoril tu o njihovem analitičnem značaju, ki se mu je tudi Husserl pridružil. Prišlo je nehote do obnovitve platonizma ob svetu matematičnih likov, pojmov, resnic.

Husserl se kajpak ni ustavil pri enostavni zavrnitvi psihologizma v matematiki in v analitičnih vedah vobče. Šel je dalje. Matematični predmeti in resnice so mu danosti, apriorne danosti, a niso edine. Tako apriorna, brezčasna, neprostorna, izvenizkustvena danost mu je polagoma postalo vse, kar ima nekaj miselnega na sebi. Ustvaril je pojem eidosa. Tudi barve, pomeni, smisli, bistva so apriorna, neizkustvena, brez časa in prostora, skratka nekaj, česar človek ne gradi ali ustvari, marveč najde kot danost pred svojimi duševnimi očmi.

Podobne nauke je učil Meinong, le da je bil ta modroslovec bolj kritičen in previden v svojih trditvah, bolj stvaren ter v bližini realne, izkustvene, znanstvene metode. Kar je nekoč Platon imenoval ideje, kasneje Husserl bistva, vsebine pojmov, smisle, eidose, je Meinong preimenoval v predmete. Poleg stvari v prirodi imamo matematične in še druge analitičnonujne, neizkustveno dane predmete z analitičnimi lastnostmi in zakonitostmi.

Ta delitev stvarnosti v izkustveno dana dejstva in v svet smislov, pomenov, bistev, predmetov (fenomenov), ki imajo docela drugotne lastnosti kakor reči v prirodi (po teh modroslovcih) je osnovno izhodišče tudi prof. Vebro za vso njegovo psihologijo opazovanja, za njegovo psihologijo stvarnega in nazornega čuta. Novost z njegove strani je v tem, da je Husserl za gledanje in ugotavljanje teh bistev, smislov, pomenov itd. predpostavil poseben duševni dej eidetičnega dojetja (kako naj sicer človek klati platonske ideje s transcendentnega neba), dočim smatra prof. Veber, da za to dojetanje ni treba nobenih novih idej, marveč leže i reči in stvari i pomeni, predmeti, smisli in bistva (prof. Veber jih imenuje barve, glasove, melodije itd.) kar konkretno pomešane na svetu, pred našimi očmi tako rekoč kot reči in stvari zunanjega sveta in kot njihove kvalitete.

V taki zvezi se pojavlja staro vprašanje stvarnosti naših čutnih kvalit. Če so čutne kvalitete, kakor barve, glasovi itd. nekaj psihičnega, nefizikalnega (prof. Veber navaja nekje, da so te stvari v sodobni psihologiji dognane), potem kako naj bo mogoč realizem v vprašanju čutnosti in njegovih danosti. Po mojem so barve tam, kjer jih vidimo in samo to, kar o njih pove fizika. Vse drugo, da bi bile eidosi, predmeti, nujnosti itd. so filozofske teorije.

Vrnimo se k modroslovnemu izhodišču Vebrove študije. Dočim je torej Husserl zašel zaradi svoje matematične teorije v huda filozofska razglabljanja in moral zgraditi posebno fenomenologijo, da je kolikor tolako utrdil svoj nauk o matematičnih in podobnih likih in predmetih (Platonovih idejah) in jih približal človeški duši, je Meinong kot previdnejši teoretik obstal pri svoji predmetni teoriji in jo uporabljal le kot pospeševalno sredstvo za svoje posebne psihološke analize.

Na ta način je nastal pred očmi teh modroslovcev najmanj dualistično razklani svet. Ta naša lepa, spomladi tako bujno cvetoča priroda, vse naše življenje in vsemirje se izpremeni v stvari, tako rekoč v točke in pa v barve, zvoke, trikotke, ki so nekaj nujnega, izven časa in prostora. Platonističnemu verniku so ideje nekje v transcendentnem svetu. Aristotel in njegovi so jih prenesli v stvari same, v katerih delujejo kot vteleševalne osnove. Psihologi 19. stoletja so jih postlali v človeško dušo in jih proglasili za občute, predstave, misli, pojme, torej za duševne deje in njihove vsebine. Husserl, Meinong in drugi so se uprli psihologizmu, češ da so integrali, trikotki, barve, melodije izven psihe in duševnosti prav tako tuje, kakor stvari v zunanjem svetu.

Ob tem vprašanju (stvari in kvalitete) so se pletle v srednjem veku dolge razprave (spor o univerzalkah). Po polomu psihologizma je vprašanje vnovič splavalo na površje. Prof. Vebrova psihologija opazovanja ga skuša rešiti na svoj način. Opazovanju podreja stvari, kvalitete (nekdanje univerzalke) pa dodeljuje predstavljanju in ponazorjevanju. V obeh dejih imamo stvari in fenomene (kakor imenuje prof. Veber Husserlove eidose in Meinongove predmete) dane v duši intencionalno. Svet stvari je naključen, svet fenomenov nujen.

Prof. Veber je bližji psihologiji ali vsaj hoče biti. Zanj obstoji stvarni in nazorni čut in zato ne potrebuje Husserlove fenomenologije in ostalega njegovega izumetničenega psihološkega aparata. Če je miselno ogrodje Vebrove psihologije opazovanja docela teoretičnega in žal filozofskega značaja (Husserlovi in Meinongovi nauki se v mnogih točkah ujemajo s srednjeveškim modroslovjem in odtod z Aristotelom), ni pa tudi brez pozitivnih vrednot. Tu zasluži pibiti okolnost, da je prof. Veber prav dobro zaslutil, da je v človeku razvit poseben in izrazit čut stvarnosti. To je novost in jo v taki čistosti tudi drugod še niso postavili na znanstveno raven.

Ni dvoma, da je pri zdravem človeku čut stvarnosti močno razgiban. Ko odprem oči, ko motrim svet in reči v njem, ko gledam ljudi, pa tudi ko sam sebe doživljam, čutim živo v sebi stvarnost okoli sebe in v sebi. Kar ne morem documenti, da so se kdaj našli ljudje, ki so dvomili vanjo, da so jo tolmačili v smislu senzualizma, psihologizma, panpsihizma ali celo solipsizma. Psihologija takega stvarnega čuta, monografija o tem bi bila dejanje prve vrste za moderno psihološko znanost. Kajpak brez teoretičnih predsodkov, z docela ugotovljenim izrazoslovjem, kakor delajo druge prirodoslovne in teoretične vede, kjer je treba vsak pojem in vsak izraz uvesti ob množici dejstev in reči. Čim manj tako zvanih filozofskih pojmov rabim, tem jasnejši bom, tem točnejši moji izsledki. Pri sami besedici predmet, bistvo, ideja, empiričen, aprioren, čut itd. mi pove modroslovni besednjak, da gre za več sto pomenov. Naj tedaj rabim take izraze v znanstvenem delu brez vsake opredelitve? Kdor se hoče poslužiti sodobne psihološke metode in obdelati duševne pojave brez nepotrjenih podmen, zlasti pa z docela dognanim in nepobarvanim izrazoslovjem, ta se bo skrbno čuval modroslovnih izrazov, ker morejo neizogibno le potvoriti mnoge izsledke in zapeljati znanstvenika na docela napačno in neplodno stranpot.

Monografija o stvarnem čutu, podprta s primerno razgledanim antropološkim

gradivom (kajti tudi ta čut se je razvil iz davnine v davnino), psihološka analiza navideznih pojavov, psihologija pomot, meje med patološkim in zdravim stvarnim čutom, obsežne konkretne študije otroka in njegovega postopnega uvajanja v svet stvarnosti, pa ljudi brez stvarnega čuta v norišnicah, vse to in mnogo drugega zanimivega spada v sodobno usmerjeno študijo o stvarnem čutu.

Tako se pa žal prof. Veber pogreza iz teorije v teorijo in skuša spojiti najraznovrstnejše modroslovne nauke ob enotni psihologiji opazovanja in analize. Njegova izvajanja izgube na ta način podrobne stike s konkretno, eksperimentalno mišljeno psihologijo in postanejo le še prispevek k še eni, novi teoretični psihologiji in filozofiji. Tudi za psihologijo opazovanja in za košato poglavje stvarnega čuta pa mora veljati načelo: Čim več opazovanja, izkustva, gradiva, preizkusa, eksperimenta, zasliševanja, prav nič filozofskih podmen iz preteklosti in skrajno previdni teoretični sklepi.

Po vsem tem razumemo, da imamo v Vebrovi knjigi prenovljeno, staro racionalno psihologijo, teoretično psihologijo z žal prerahlimi stiki s sodobnim eksperimentom in z današnjo tudi za psihologijo veljavno izkustveno metodo.

J. Birsa

DR. IVAN PINTAR: »MEDIKO — KIRURŠKI ZAVOD V LJUBLJANI, NJEGOVO NASTANEK, RAZMAH IN KONEC.« Zgodovina našega zdravstva je še dokaj neraziskana. Kljub stari tradiciji do zadnjih dni ni nihče še sistematično raziskoval preteklosti našega nehanja v medicinski stroki. Šele zadnja leta je g. priv. docent Pintar pričel z osvetljevanjem posameznih poglavij naše zdravilske preteklosti. Pri tem smo pogrešali del, ki se ne bi ukvarjala samo s posamezniki, ampak bi jasno pokazala dobe, v katerih so le-ti sodelovali. Pogrešali smo študij, ki bi osvetlil osebnosti ne zgolj biografski, ampak tudi njihov odnos do dobe in njih odvisnost, zvezo in povezanost z dogajanjem v svetu, kar je skoraj gotovo važnejše kakor suha biografija. Knjiga, ki jo je napisal prof. Pintar, njegova habilitacija, nam to daje. Z njo je velika vrzel v opisu prave zdravstvene preteklosti zadelana, obenem nam vzbuja nade, da bodo tej uspeli, sledile druge, še bolj uspele slike in analize zgodovine naše medicine.

V splošnem uvodu, kjer nam prikaže avtor historiat mediko-kirurških zavodov drugod, prav precizno oriše prilike, v katerih je naš prvi zdravstveni zavod nastajal. Zaradi San Swietenovih reform, pripravljalnih del operozov in političnih prilik, so ustanovili pri nas sanarsko šolo. V tem odstavku bi pogrešal nekoliko preciznejše osvetlitve vezi med Operozi, zlasti Gubcem in kasnejšo šolo, respektive fakultete. Naslednji odstavki, kjer riše avtor dobe od ustanovitve 1782. do konca 1849. so pestri, vestno zbrani material je uvrščen na prikupen način, tako da niti ne veš kdaj si knjigo do kraja prečital. Zanimive podrobnosti iz življenja velikanov naše prve fakultete, orisi njihovih trenj s sodobniki, gospodarske razmere in politične prilike onih časov, vse je nanizano v pestro celoto, kateri ni kaj prigovarjati.

Knjižica je izšla ob dvajsetletnici ljubljanske medicinske fakultete, in nam je v opomin in dokaz, da če smo imeli Kerna, Mahuca, Lipiča, Voigta in druge slavne glave v Ljubljani, ko je bila ta še središče province v sestavu habsburške monarhije, je gotovo, da v ugodnejših, prosvitlenejših in naprednejših časih ne smemo resignirati na popolnost medicinske fakultete v Ljubljani, ampak nam mora biti prav ta tradicija vzor in pobuda za zgraditev neokrnjene celine. Jezikovno ne bi imeli kaj pripomniti, le zdi se nam, da bi bil namesto naziva sanarnik boljši stari sanar, ki ga je uporabljal med drugimi že Tavčar.

Ž. K.